

Михайло Шкурка

УДК 94(092)(477) "156/162"

ВЕЛИЧ І ТРАГЕДІЯ ПАВЛА ПОЛУБОТКА До 350-річчя від дня народження гетьмана України Павла Полуботка

Ольга Мордвинова. П. А. Полуботок (1660–1724), наказний гетьман Лівобережної України (1722–1724). Берлін, 1920-ті рр. Власність Музею Гетьманства в Києві.

У статті досліджується життєвий шлях і падіння видатного політичного діяча, чернігівського полковника, а згодом наказного гетьмана України Павла Леонтійовича Полуботка. За послідовне відстоювання прав і вольностей рідного краю, гарантованих договором між Україною та Московським царством від 1654 року, російський цар Петро I розцінив дії Полуботка як зрадницькі і відправив гетьмана України в каземати Петропавлівської фортеці

*В моєму серці плаче Україна,
За неї я готовий і на смерть!
Гарячим духом сповнений ущертъ,
Іду сміливо у кубло зміїне...*

І. Перепеляк, "Павло Полуботок"

на "вечное заключеніе", де той і помер. У статті йдеться і про заходи щодо відзначення 350-ліття від дня народження Павла Полуботка.

Ключові слова: Павло Полуботок, Полтавська битва, Малоросійська Колегія, Петро I.

В історії України XVIII століття означене подіями, які своїми наслідками значною мірою зумовили подальшу трагічну долю українського народу.

Перенесення виснажливої російсько-шведської війни на українські землі, Полтавська битва (1709), утворення Малоросійської Колегії і обмеження автономії України (1722), скасування гетьманства (1765), зруйнування Запорозької Січі (1775), юридичне оформлення на Лівобережжі і Слобожанщині кріпацтва (1783) – далеко не повний перелік "благодіянь" російського царату стосовно України. Крім того, значні людські й матеріальні ресурси краю в цей період відволікалися для ведення Росією безконечних війн за розширення своєї території, для будівництва в болотистій місцевості нової столиці – Петербурга, риття каналів, спорудження оборонних ліній і редутив тощо. Все це непосильною ношею лягало на плечі українського народу.

Саме ці буремні роки нашої історії випали на долю видатного політичного діяча, чернігівського полковника, а згодом і наказного гетьмана України Павла Леонтійовича Полуботка.

У кінці XVII – першій чверті XVIII століття російсько-шведська війна переміщується на терени України. Уже зруйнована і спалена Меншиковим дотла гетьманська столиця Батурин, узяті в облогу полкові міста й сотенні містечка, війська ворогуючих сторін поступово ідуть на зближення. Відчувалася неминуча розв'язка у військовому конфлікті...

Щоб прискорити прихильність України до своєї політики, Петро I діяв випробуваним у Московії методом “кнута и пряника”. Тих, хто відверто підтримував у військових діях опального гетьмана або співчував йому, об'являли “мазепинцями” і без суду та слідства публічно страчували. Показовою в цьому відношенні була розправа над козаками в місті Лебедині, що на Сумщині. Чисельність доставлених для страти склала близько 900 чоловік. Їх вина полягала в тому, що не з'явилися у Глухів на інсценізовані царем вибори нового гетьмана – Івана Скоропадського. Катували цих ні в чому не винних людей із дотриманням правила діючого в Москві “Соборного Уложения <...> по порядку, – батожем, кнутом и шиною, т. е. разжженным железом, водимым с тихостію или медленностію по телам человеческим, которые от того кипели, шкварились и воздымались” [3]. Закінчувався допит четвертуванням, колесуванням або посадженням підсудного на палю: з такими методами розправ могла зрівнятися хіба що середньовічна інквізиція.

І навпаки, тих, хто діяв заодно з російською армією або приходив до царя з повинною, Петро I наближав до себе і винагороджував конфіскованими в українців маєтностями або залишав за ними їх колишні звання та посади. Серед таких були, наприклад, Данило Аполто, Іван Сулима, Дмитро Горленко, Іван Максимович, Гамалія, Кандиба та ін.

Перед чернігівським полковником Павлом Полуботком стояло нелегке питання: як бути, яку з воюючих сторін підтримувати? Він був свідком руйнації гетьманської столиці, відвертого переходу Мазепи на бік шведів і різкого падіння його авторитету серед козацтва, свідком тотального зубожіння народу. В його душу закралася зневіра в можливість перемоги на даному етапі гетьмана і його шведських союзників. Врешті-решт переміг варіант злуки полковника з росіянами. Напевне, Полуботок розраховував, що, зблизившись із царем, він зможе більше прислужитись Україні у відстоюванні автономії рідного краю. Та Павло Леонтійович глибоко помилився, і це була його фатальна помилка, за яку поплатиться своїм життям.

Цар запримітив таку “лояльність” до себе і почав щедро винагороджувати полковника все новими й новими маєтностями. Щедротам царя не було меж, адже своєму удаваному прихильнику він роздавав не зі своєї казни, а з реквізованого в козацької старшини майна. Одним із найкращих маєтків, “подарованих” царем Павлу Полуботку, була Михайлівка Сумського полку (тепер Лебединського району), яка до конфіскації належала шурина Мазепи Івану Обідовському. В жалуваній грамоті царя від 14 листопада 1708 року, виданій у Глухові і підписаній за розпорядженням Петра I канцлером Гаврилом Головкиним, говорилося: “Божею поспешествующею милостію, Мы, Пресветлейший, Державнейший Великий Государь Царь и Великий Князь Петр Алексеевич, Всея Великия и Малыя и Белья Росий Самодержец <...> пожаловали подданного нашего войска Запорожского, Черниговского полковника, Павла Полуботка, за его к нам <...> верныя и усерднорадетельныя службы, как в войсковых действиях против неприятеля нашего короля шведского, также и за показанную его непоколебимую к нам верность в настоящем случае измены нам, Великому Государю, бывшего гетьмана Мазепы, повели ему дать сію нашу, Царского Величества, жалованую Грамоту, по Нашему, Великого Государя, именному Указу на маєтности, <...> а именно: в Сумском полку, в уезде Лебединском, на село Михайловку с мельницами, с озера, с иными принадлежностями к нему селами, Озаком, Буймером и Грунею, с пашенными землями, лесами и санными покосы, и со всякими угоды...” [16].

Прийнявши у свою вотчину Михайлівку, Павло Полуботок розпочав активно її розбудовувати. Роботи велися в основному на двох садибах: в самій Михайлівці та Лебедині. Лебединська садиба розміщувалася на трьох площадках: перша – по парній стороні нинішньої вулиці К. Маркса від площадки атракціонів до продовольчого магазину; друга – по непарній стороні вулиці, де тепер районне управління агропромислового комплексу (колишній будинок графа Капніста); третя – поблизу будівлі редакції газети “Життя Лебединщини”. Головною ж була садиба в Михайлівці. Вона розміщувалася там, де свого часу нащадки Полуботка збудували унікальний палацовий комплекс, використавши при цьому частково, як стверджує відомий харківський архітектор Георгій Лукомський, і гетьманські світлиці [9].

В уже згадуваному “Чтении в императорском обществе истории и древностей российских” у розділі “Книга пожиткам бывшего черниговского полковника Павла Полуботка” наводиться детальний перелік нерухомого й рухомого майна, яким володів гетьман і його сини Андрій та Яків [16]: численні світлиці, службові й господарські будівлі, фруктові сади, домашня й робоча худоба, продовольчі припаси, килими [4], дорогоцінні тканини, вишуканий жіночий і чоловічий одяг – всього й не злічити, адже тільки перелік майна ледь уміщується на кількох сторінках.

Звичайно, діяльність Павла Полуботка не обмежувалася господарськими турботами в Михайлівському та численних інших помістях Чернігівської губернії. Будучи наближеною особою до гетьмана Івана Скоропадського, Полуботок брав активну участь в управлінні Гетьманщиною. Знаючи діяльний характер чернігівського полковника та його схильність до відстоювання прав і вольностей українського народу, цар пильно стежив за його діями, провокував невдоволення ним у середовищі козацтва, заохочував донощиків, збирав, про всяк випадок, на нього компрометуючі матеріали тощо. Водночас царат методично нарощував утиски Гетьманщини, ставлячи за мету здійснення своїх далекосяжних планів з перетворення України у свою провінцію.

1721 рік – рік переможного завершення тривалої російсько-шведської війни, підписання між воюючими сторонами Нейштатського мирного договору, закріплення Росії на берегах Балтійського моря та Фінської затоки. Ейфорія перемоги охопила правлячі кола Росії. Під час московських торжеств на честь перемоги від Сенату й Синоду царю було об'явлено його новий титул: “Петр Великий, Император Всероссийский и Отец Отечества” [7]. Таким чином Росія вперше була проголошена імперією.

Прибувши в Москву на святкування дня перемоги над шведами, гетьман Іван Скоропадський скористався можливістю вкотре подати царю чолобитну з проханням полегшити становище України, зменшити податковий тягар, припинити безчинства російських військ, розквартированих у містах і селах нашого краю, тощо. Захмелілий від переможних феєрверків цар відмахнувся від гетьмана, як від надокучливої мухи, й у квітні 1722 року видав указ про запровадження в Україні Малоросійської Колегії під головуванням Степана Вельямінова. Колегія наділялася необ-

меженими правами контролю за діяльністю гетьманської влади, судочинством, оподаткуванням, майновими і земельними спорами тощо. Для гетьмана це царське рішення було громом з ясного неба [6]. Повернувшись у Глухів, він зліг і в червні того ж року помер. Указом царя наказним (тимчасовим) гетьманом України було проголошено чернігівського полковника Павла Полуботка [7].

Скориставшись новими посадовими можливостями, Полуботок продовжив безкомпромісну боротьбу за повернення Малоросії прав, засвідчених договором 1654 року між Богданом Хмельницьким і московським царем Олексієм Михайловичем, змагання за ліквідацію Малоросійської Колегії, послаблення податкового тиску на українців тощо. Під час перебування російсько-козацьких військ у Перському поході козацька старшина звернулася в Сенат з проханням знизити непомірно високі податки на місцеве населення. Сенат із розумінням поставився до цього, відмінив рішення Малоросійської Колегії і пішов на полегшення фіскальних поборів з українців [7]. Однак це ще більше розлютило Вельямінова.

Діждавшись повернення царя з походу, Вельямінов поспішив до нього зі скаргою на Україну, звинувативши весь її народ у зрадницьких намірах. Цар, не довго думаючи, відмінив рішення Сенату і все повернулося на “круги своя”. Та Петро I цим не обмежився: він давно чекав нагоди розправитися з гетьманом і козацькою старшиною. Тому всіх старшин, котрі зверталися до Сенату, на чолі з гетьманом було терміново викликано до столиці для надання пояснень. Не знав Павло Леонтійович, що відбуваючи в Петербург, він назавжди покидає свою Батьківщину, назавжди полишає сім'ю, друзів і побратимів. Одразу після прибуття українську депутацію, неначе злочинців, оточили щільним кільцем охорони. Розпочалися кількомісячні виснажливі допити із застосуванням фізичного насилля. Перебіг допитів проходив під контролем самого царя. Коли ж дізнання скінчилися, Таємна Канцелярія “<...> осудила чиновников Малоросійских на вечное заточение и лишение имени их в пользу Государя и его казны”.

Після оголошення рішення Таємної Канцелярії Полуботок звернувся до царя, зокрема зі словами: “Вижу, Государь, и понимаю из какого источника почерпнул Ты злость твою, которая не сродна сердцу твоему и неприлична характеру Помазаника Божия... Мы просили и просим от лица народа своего

о пощаде отечества нашего, несправедно гонимого и без жалости разоряемого, просим о возстановленіи прав наших и преимуществ, торжественными договорами утвержденных, которыя и Ты, Государь, несколько раз подтверждал” [7].

Цар терпляче вислухав звернення гетьмана, проте не надав жодних послаблень підсудним. Охорона без зайвих формальностей їх перекувала і перевела в каземати для в'язнів Петропавлівської фортеці. Перебуваючи біля року в таких нелюдських умовах, Павло Полуботок тяжко захворів.

Відчуваючи наближення смерті, гетьман попросив тюремного наглядача зустрітися зі священником, аби той його висповідав. Та замість священнослужителя в тюремну камеру зайшов сам цар. Він, напевне, хотів пересвідчитися, що його жертва справді вже на відході. Про що говорив Павло Полуботок під час його останньої зустрічі з катом України, нам достеменно не відомо, адже розмова відбувалася без свідків. Тому різні дослідники це питання трактують дещо відмінно. Більш авторитетною видається версія Георгія Кониського, викладена ним 1846 року у відомій книзі “Історія русов”. Цей історичний сюжет останньої зустрічі Павла Полуботка з царем ліг в основу картини російського художника Василя Волкова. Оригінал картини, на жаль, не зберігся; до нас дійшла лише її копія в майстерному виконанні художника Якова Вінглянського.

*Самсоніївський собор у С.-Петербурзі, поблизу якого було поховано П. Полуботка.
Могила гетьмана втрачена. Сучасне фото.*

За версією Г. Кониського, Полуботок сказав цареві: “Я вражды к Тебе никогда не имел и не имею, и с тем умираю, как христианин. Верю несомненно, что за невинное страданіе мое и моих ближних, будем судиться от общаго и нелицемернаго Судіи нашего, Всемогущаго Бога, и скоро пред Него оба предстанем, и Петр с Павлом тамо розсудятся”

[7]. Невдовзі, 18 грудня 1724 року, у Петропавлівській фортеці гетьман помирає; без особливих почесностей його було поховано в Петербурзі на цвинтарі поблизу церкви Сампсонія Странноприємця (в народі Сампсоніївська церква). Збулося і пророцтво гетьмана під час його останньої зустрічі з царем: десь через місяць тиран і душитель України відправився в потойбічний світ [6].

Та не скінчилися поневіряння гетьмана України й після смерті. Дерев'яну церкву, біля якої поховали його останки, перебудували на величний Сампсоніївський собор, а Сампсоніївське кладовище згодом

*Петро I відвідує в тюрмі наказного гетьмана України П. Полуботка в 1724 р.
Копія художника Якова Вінглянського 1911 р. з картини В. О. Волкова. Оригінал картини не зберігся.*

закрили. Автор книги “Павло Полуботок – політик і людина” Олександр Коваленко зробив спробу віднайти в Петербурзі могилу гетьмана, однак безрезультатно. З цього приводу він пише: “Як нам люб’язно повідомила петербурзький історик Тетяна Бетехіна, у 1974–1975 роках поблизу собору було проведено археологічні розкопки, але атрибутивати виявлені поховання і перепоховання здебільшого не вдалося. Отож, з прикрістю мусимо констатувати, що розшукати могилу Павла Полуботка, ба навіть встановити її колишнє місце знаходження, на сьогодні практично неможливо” [6].

*Андрій – старший син П. Полуботка.
Копія з портрета невідомого художника XVIII ст.
Лебединський художній музей.*

Факт утрати могили гетьмана Полуботка підтверджує і Т. М. Лебединська – авторка книги “Український некрополь Санкт-Петербурга”, водночас зауважуючи, що гетьман був “похований у Сампсоніївському соборі”. Це мало ймовірно, оскільки Полуботок помер у грудні 1724 року і впокоївся на кладовищі поблизу першого дерев’яного Сампсоніївського храму, тоді як Сампсоніївський собор на заміну однойменній дерев’яній церкві був зведений у 1728–1740 рр. Є ще одне, на нашу думку, слушне зауваження стосовно достовірності фактажу книги: порівнюючи іконографію членів сім’ї гетьмана, можна дійти висновку, що на сторінці 116 подано портрет не Павла Полуботка, а його старшого сина Андрія [7].

Не кращі були справи з пам’яттю про Полуботка й на Лебединщині. 1918 року Михайлівський палац після пограбування згорів дотла – не залишилося щонайменших речових свідчень про Михайлівську садибу гетьмана.

Вогонь знищив усі культурні цінності, численні архівні матеріали; збереглася лишень “полуботчишина” сорочка, яку тримала в себе мати останнього власника Михайлівської садиби Олексія Васильовича Капніста графиня Варвара Василівна (уроджена Респіна). Ця сорочка дружини гетьмана експонувалася на “Першій виставці української старовини”, організованій Повітовою Управою Лебедин Харківської губернії в липні-серпні 1918 року [5, 13]. Роком пізніше раритет виставляли в Лебединському краєзнавчому музеї, та після його розгрому сорочка назавжди зникла. На щастя її завбачливо зафотографував перший директор музею Б. К. Руднев. У наш час оригінальні негативи тодішньої фотозйомки (на склі) були знайдені на горіщі художнього музею в Лебедині місцевим краєзнавцем, художником Олександром Полікарповичем Дубровським і передані на зберігання в Національний центр народної культури “Музей Івана Гончара” в Києві.

Отож, на перший погляд здається, що все кануло в Лету, все поглинула Ріка безпам’ятства. Та це лише здається. Ми поділяємо думку відомого українського письменника Валерія Шевчука про те, що “ніхто ніколи його імені (Павла Полуботка – М. III.) із пам’яті нашого народу не зітре, доки той народ житиме під сонцем. Пам’яті не споганити, коли вона свята!” [17, с. 64].

Із метою відзначення 2010 року 350-річчя від дня народження наказного гетьмана України Павла Леонтійовича Полуботка, Президент України Віктор Ющенко був видав Указ “Про заходи щодо вшанування пам’яті Павла Полуботка” (від 20 січня 2010 року № 47/2010). Указом передбачається проведення урочистостей, присвячених життю і діяльності Полуботка, а також тематичних конференцій, круглих столів, історичних читань, установлення пам’ятних знаків у поселеннях перебування гетьмана. Наголошується також на заходах “щодо найменування чи перейменування в установленому порядку вулиць, проспектів, майданів у населених пунктах <...> на честь наказного гетьмана Павла Полуботка” [15]. Риторично запитуємо, чи буде цей Указ виконано?!

Як відомо, життя і діяльність Павла Полуботка були тісно пов’язані із Слобожанщиною, зокрема з Лебедином і Михайлівкою на Сумщині. Хочеться сподіватися, що громадськість і місцева влада не оминуть нагоди гідно пошанувати не просто видатного краянину, але одну з найгероїчніших постатей в історії України.

У Лебедині на вулиці К. Маркса, де була садиба гетьмана, очікуємо встановлення пам'ятного знака в палісаднику школи № 1, а саму вулицю давно пора перейменувати на вулицю “Гетьмана Павла Полуботка”.

Пам'ять про перебування Полуботка в Лебедині зберігає і майже трьохсотлітній дуб, який росте на території колишньої садиби гетьмана – в теперішньому міському парку поблизу танцювального майданчика. Це історичне дерево слід віднести до числа пам'яток

*Пам'ятка природи. “Дуб Павла Полуботка” на колишній садибі в Лебедині Сумської області.
Сучасне фото Ірини Бобрової. Друкується вперше.*

природи місцевого значення, встановити довкола нього охоронну зону та здійснити по-руч необхідне інформаційне забезпечення.

Дещо згодом (але в короткостроковій перспективі) логічно було б увічнити пам'ять привселюдно закатованих Петром I та Меншиковим у Лебедині в листопаді-грудні 1708 року 900-та безневинних козаків: про цей історичний факт свідчить братська могила “гетьманців”, яка і сьогодні височіє неподалік міського цвинтаря “Жен Мироносиць” у Лебедині, та численні історичні джерела [2, 3, 6, 14].

Михайлівці належить особлива місія у вшануванні 350-ї річниці від дня народження Павла Полуботка, адже вона була своєрідною резиденцією гетьмана на Слобожанщині. Він любив цей рідкісної природної краси край; попри свою заклопотаність проблемами Гетьманщини, часто відвідував село, зупинявся у своїй садибі, де мешкала дружина

з синами Андрієм та Яковом, був меценатом Михайлівської Іоано-Предтечевої пустині [15]. Сьогодні в Михайлівці поступово відроджується історична правда про великого патріота України. Завдяки діям патріотично налаштованих громадян Лебедин, керівництва району й села територію, на якій ростуть майже чотирьохсотлітні “козацькі дуби”, оголошено “ботанічною пам'яткою природи”. Одночасно було знято врешті-решт з пам'ятного знака ганебну табличку з брехливим написом, буцімто на цьому місці в грудні 1708 сидів Петро I: це не відповідало дійсності, адже тоді цар разом зі своїм посіпаками займався лебединськими стратами.

Два роки тому поблизу “козацьких дубів” було споруджено величний пам'ятний знак із написом: “Мазепинцям – рицарям незалежної України. 1708–2008 рр.”. Добру справу розпочали михайлівчани, за що їм доземний уклін, але на цьому, сподіваємося, відродження історичної справедливості й пам'яті не припиниться.

Для вшанування 350-річчя від дня народження Павла Леонтійовича Полуботка в Михайлівці, на наш погляд, було б доцільно здійснити цілий комплекс організаційних, технічних і просвітницьких заходів, а саме:

- спорудити пам'ятник (пам'ятний знак) на честь ювілейної дати на території колишньої садиби гетьмана навпроти дивом уцілілого флігеля, побудованого ще в другій половині XVIII ст. нащадками Полуботка, передбачивши в перспективі створення в тому-таки флігелі музею історії села Михайлівки;

- спорудити в'їзний знак у Михайлівку на відзначення 335-річчя від дня заснування села: його доцільно розмістити перед мостом через ріку Псел по правій стороні дороги Лебедин – Михайлівка;

Залишки садиби П. Полуботка в с. Михайлівка Лебединського району Сумської області. Флігель (на другому плані фото), побудований нащадками гетьмана в другій половині XVIII ст. Сучасне фото автора (друкується вперше).

– присвоїти частині сільської вулиці від мосту через ріку Псел до колишньої Михайлівської Богородичної церкви назву “Вулиця Гетьмана Павла Полуботка”;

– рекомендувати колективу Михайлівської середньої школи вивчити питання про доцільність присвоєння школі імені Гетьмана Павла Полуботка. У разі позитивного рішення трудового колективу школи звернутись із відповідним поданням до місцевих і державних органів влади України;

– передбачити проведення в Михайлівці культурно-просвітницьких заходів на відзначення 350-річчя від дня народження гетьмана України Павла Полуботка, залучивши до цього місцеву школу, сільський клуб, жителів села, всіх небайдужих.

Ми свідомі думки, що подібні до наших пропозиції озвучуються не вперше, і місцеве керівництво міркує над тим, як упроваджувати їх у життя і чи братися за це взагалі?.. Дехто може зневіритись або ж зупинитися на вже досягнутому. Проте більшість, упевнені, буде крок за кроком іти до поставленої мети, складатиме цеглинку до цеглинки, розбудовуючи для себе, а не для когось, свою Малу Батьківщину. Тож гуртуймося, товариство, шановуючи героїв – патріотів нашої минувшини, та віддаючи належну шану й нинішнім будівничим вільної і незалежної України.

Література

1. Белецкий П. Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. / Платон Белецкий. – Ленинград: “Искусство”, 1981. – С. 188–189.
2. Гальковский. Наказной гетьман Полуботок. Исторический очерк / Гальковский. – Лебедин: Тип. М. Е. Когана. 1909.
3. Историко-статистическое описание Харьковской епархии. Отделение III. Уезды Ахтырской и Богодуховской, Сумской и Лебединской. – М., 1857. – С. 462–463.
4. Історія українського мистецтва в 6 томах. – Том III. Мистецтво другої половини XVII–XVIII ст. – К.: Вид. АН УРСР, 1968. – С. 336–337.
5. Каталог І-ї Вистави Української Старовини. – Лебедин, 1918. – С. 4–5, позн. 29.
6. Коваленко О. Б. Павло Полуботок – людина і політик / О. Б. Коваленко. – Чернігів: “Десн. правда”, 1996.
7. Конисский Г. История Русов. Репринтное воспроизведение издания 1846 года / Г. Конисский. – К.: Дзвін, 1991. – С. 227–231.
8. Лебединська Т. М. Український некрополь Санкт-Петербурга / Т. М. Лебединська, П. М. Тарасенко. – К.: Вид. дім “Стилос”, 2007. – С. 116.
9. Лукомский Г. Михайловка. Столица и усадьба / Г. Лукомский. – Петроград, 1916. – № 56.
10. Модзалевский В. А. Малороссийский родословник. – Т. 4. Полуботки. – К., 1914. – С. 179–189.

11. Мордвинова Ольга. Портрет наказного гетьмана Лівобережної України Павла Полуботка. Берлін, 20-і рр. XX ст. / Ольга Мордвинова. – К.: “Музей гетьманства”, 1995.

12. Сапухіна А. П. Полуботківські архіви і Сумщина / А. П. Сапухіна // Український історичний журнал. – 1992. – № 3. – С. 136–144.

13. Таранушенко С. А. “Полуботчишина” со рочка / С. А. Таранушенко // Наукові записки науково-дослідчої кафедри історії української культури. – Харків: ДВУ, 1927. – С. 365–369.

14. Ткаченко Б. І. Лебедія / Б. І. Ткаченко. – Суми: “Слобожанщина”, 2000. – С. 72–85.

15. Указ Президента України “Про заходи щодо вшанування пам’яті Павла Полуботка” від 20 січня 2010 року № 47/2010.

16. Чтение в императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете. Акты, до маестностей Полуботков относящиеся. Повременное издание. 1862, июль-сентябрь, книга третья. – М.: В университетской типографии, 1862. – С. 91–133.

17. Шевчук Валерій. Боротьба Павла Полуботка за збереження решток української автономії / В. О. Шевчук // Розбудова держави. – 1994. – № 9.

18. Шкурка М. С. Стежками гетьманської Слобожанщини / М. С. Шкурка // Вісті. – 2010. – 29 квітня (№ 17). – С. 13.

Mykhailo Shkurka The Grandeur and the Tragedy of Pavlo Polubotok

The author of the article studies the life and activities of Pavlo Polubotok, one of the leading political figures of the Ukrainian state of the 17-18th centuries. He was a consistent advocate for the rights and freedoms in Ukraine. For that Petro I considered Polubotok's actions as treacherous, and the Hetman was incarcerated for the life-term in Petropavlivska fortress where he died. The arrangement of the immortalization of Pavlo Polubotok honoring his 350th anniversary is pointed out in the article.

Keywords: Pavlo Polubotok, Battle of Poltava, Malorosyiska Collegia, Petro I.

Михайло Шкурка Величие и трагедия Павла Полуботка

В статье исследуется жизненный путь и деятельность черниговского полковника, а в последствии и наказного гетьмана Украины Павла Леонтьевича Полуботка. Он последовательно отстаивал права и вольности родного края. За это российский царь Петр I расценил действия Полуботка как предательские и заточил гетьмана Украины в казематы Петропавловской крепости, где он и умер. В статье приводится комплекс мероприятий по увековечиванию памяти Павла Полуботка в связи с 350-летием со дня его рождения.

Ключевые слова: Павло Полуботок, Полтавская битва, Малороссийская Коллегия, Петр I.

Надійшла до редакції 21.09.2010 р.